

0151

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ
ΑΝΤΙΦΑΣΙΣΤΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΗ
ENANTIA
ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΜΠΕΙΡΙΑ
Τεύχος # 14
Ιούλιος 2018
Τιμή 1.5 €

ογαν κον Γρција скејψејс γиа тињ паљбаканикή
пореја сти Θесσалоники // 12 хроња арготера...
Акомуа Вијасте, Акомуа Ратсијасте, Акомуа киа ми
платејс каллитехникес! // Катајгеліс сењистикѡн
перијстатикѡн: апо то 'ти' сто 'пое' // Јисторије,
лабара киа фотографије: о феминисмос сти
мујесијо (н, ан ден миљосујме ёмји ёмји, појос
ща то кани; То кратко!) // Енвија сунантісесија гиа
тији антисомитисм (апо аутономији антифајистикі
скопија) // пимеродогија ратсијому // antifa newz

**ΔΕΝ ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ
ΓΙΑ ΝΑ ΑΝΑΛΥΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΟΧΛΟΥΣ
ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΔΩ
ΓΙΑ ΝΑ ΤΟΥΣ ΔΙΑΛΥΣΟΥΜΕ!**

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ 0151

Το σκεφτήκαμε από τον εβραϊκό συνοικισμό «151» που ιδρύθηκε, μετά την μεγάλη πυρκαγιά της πόλης, στις παλιές εγκαταστάσεις ενός ιταλικού στρατιωτικού νοσοκομείου της Θεσσαλονίκης με τον κωδικό 0151. Το 1931 έλαβε χώρα το μεγαλύτερο αντισημιτικό πογκρόμ στον ελλαδικό χώρο, από τους έλληνες φασίστες της «3Ε», με κρατική υποστήριξη, εναντίον του εβραϊκού συνοικισμού «Κάμπελ». Αυτό που δεν είναι τόσο γνωστό είναι ότι η αρχική φιλοδοξία των φασιστών ήταν να κάψουν και τον «151», στον οποίο έμεναν πέντε χιλιάδες άνθρωποι περίπου, οι περισσότεροι εκ των οποίων σιωνιστές και σοσιαλιστές εβραίοι. Ο «151», όμως, τοποθετούνταν –σε αντίθεση με το Κάμπελ– μεταξύ άλλων εβραϊκών συνοικισμών και διέθετε τις δικές του περιπόλους αυτοάμυνας. Όταν στα τέλη του Ιούνη εκείνης της χρονιάς, οι περίπου 500 φασίστες της «3Ε» έφτασαν στα σύνορα του 151, τους υποδέχτηκαν εκεί μπόλικοι χαμάλοδες, μικροπωλητές, αθλητές, λιμενικές, καπνεργάτριες και αχθοφόροι μεταξύ άλλων, για να τους περιποιηθούν. Το ξύλο που φάγαν οι φασίστες ήταν κι αυτό μπόλικο και η απόκρουση, αν δεν την είχε σκιάσει το κάψιμο του Κάμπελ, αναμφίβολα θα έστεκε σήμερα ως η σαλονικιώτικη εκδοχή της μάχης της Cable Street, όπου οι εβραίοι του ανατολικού λονδίνου είχαν ανακόψει, αντίστοιχα, πέντε χρόνια αργότερα τους άγγλους φασίστες του Μόζλεϊ. Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής το «151» μετατράπηκε σε γκέτο, ενώ μετά την εκκένωσή του λεπλατήθηκε από τους έλληνες. Το 151 συμβολίζει, λοιπόν, ένα πρόσκαιρο ανάχωμα στον ελληνικό φασισμό. Αποτελεί, παράλληλα, μια σοβαρή υπενθύμιση για το ότι η επιβίωση μας δεν πρέπει να επαφίεται στις προσευχές αλλά στην οργανωμένη αυτοάμυνα των κοινοτήτων.

Θα το καταλάβετε διαβάζοντάς το, ότι το έντυπο αυτό δεν τα πάει καλά με τον φασισμό, τον εθνικισμό, τον ρατσισμό και τον αντισημιτισμό αυτής εδώ της κοινωνίας, του κράτους της και των νεοναζί της. Συμβαίνει αυτό τόσο γιατί δεν γουστάρουμε τέτοιους είδους ντόπια φρούτα όσο και από ανάγκη. Το έντυπο αυτό, βλέπετε, φτιάχνεται από αντιφασίστ(ρι)ες κάθε φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και καταγωγής, με χαρτιά ή μπ. Τούτη εδώ η δομή είναι αυτόνομη. Δεν τα πάει καλά με κόμματα, αριστερά ή δεξιά, με τα μίντια κι άλλες διαμεσολαβήσεις. Κι έχει πολλούς λόγους να το κάνει. Άλλα και τρεις συγκεκριμένους, πάνω στους οποίους βρεθήκαμε αρχικά: Δεν θα βρείτε εδώ μέσα κείμενα που να περιέχουν γλειψίματα για κάποιον 'ελληνικό λαό' που ξαφνικά τον βάρεσε η κρίση και έγινε φασίστας. Δεν θα βρείτε εδώ μέσα αράδες που θα περιγράφουν τους μετανάστες σαν κάποιου είδους 'πρόβλημα'. Και, από την άλλη, θα βρείτε εδώ πολλά που θα 'χουν να κάνουν με αυτόνομη οργάνωση και λόγο, τα οποία επιπλέον θα επιδιώκουν να κάνουν το έντυπο περισσότερο έναν τόπο ζύμωσης και διασποράς του μικροβίου ενός μαχητικού κι ανθελληνικού αντιφασισμού παρά ένα θεωρητικό όργανο πολιτικής γραμμής.

Για επικοινωνία μαζί μας
ή κείμενα, γνώμες, ανταποκρίσεις, κριτικές
μη διστάσετε!
Στέλνετε μας στο
0151@espirv.net

Τα υπόλοιπα δικά μας θα τα μαθαίνετε και από εδώ
<https://0151.espirvblogs.net/>

ογαν κον Γρција *

σκέψεις για την παμβαλκανική πορεία στη Θεσσαλονίκη

Αυτό το κείμενο συνιστά ένα μικρό απολογισμό στα πλαίσια της συμμετοχής μας στο αντιπατριαρχικό-αντεθνικό μπλοκ (μετά από πρόσκληση των σουαρέ νουάρ) στην πορεία της 10ης Μαρτίου 2018 στη Θεσσαλονίκη. Ο προβληματισμός γύρω από την πορεία σχετίζεται με την αναγκαιότητα κριτικής στο ελληνικό έθνος συγκεκριμένα – έχοντας στο φόντο τα πατριωτικά συλλαλητήρια για το όνομα της Μακεδονίας. [1]

Πρελούδιο (Hope Drone)

Για αρχή, θα πούμε δυο τρία πράγματα για το δικό μας background. Ξεκινήσαμε να ασχολούμαστε με τη συγκρότηση των σύγχρονων υποκειμένων στην ελλάδα προσπαθώντας να ρίξουμε φως στον τρόπο με τον οποίο οι αγώνες που δίνονται τα τελευταία χρόνια αποκτούν ολοένα και περισσότερο εθνικά χαρακτηριστικά. Στην προσπάθειά μας αυτή κεντρικό μεθοδολογικό εργαλείο είναι η διαθεματικότητα: με την έννοια αυτή να έχει για μας δύο σημασίες. Σε πρώτο επίπεδο, η διαθεματικότητα προκύπτει από την (κάτι παραπάνω από) διαίσθηση πως η πραγματικότητα εμπειρίζει πολλές σχέσεις και δομές εξουσίας που συναρμόζονται κατασκευάζοντας τα σύγχρονα υποκείμενα. Σ' αυτές τις σχέσεις/ δομές εξουσίας εντάσσουμε το έθνος, το φύλο, τη σεξουαλικότητα, τη θρησκεία, το κράτος, την κοινωνική τάξη.

Συνεχίσαμε λέγοντας πως δεν ψάχνουμε να βρούμε πολλαπλώς καταπιεσμένα υποκείμενα αλλά πως προσπαθούμε να δούμε με ποιο τρόπο κατασκευάζονται τα υποκείμενα μέσα από αυτές τις σχέσεις εξουσίας. Αυτό συνεπάγεται να μην παίρνουμε ως δεδομένα τα υποκείμενα αλλά να βλέπουμε τις υλικές σχέσεις στις οποίες εντάσσονται καθώς και τα περιεχόμενα με τα οποία 'επενδύονται'. Στη διαδρομή αυτή, η σημαντικότερη αναγνώριση είναι πως δεν βρισκόμαστε σε κοινωνικοϊστορικό κενό- υπάρχει ένα ιστορικό βάρος (με εθνικά, έμφυλα, ταξικά, σεξουαλικοποιητικά, κρατικά συγκεκριμένα χαρακτηριστικά) που βαραίνει τις πλάτες μας. Υπάρχει, δηλαδή, η συγκεκριμένη κυριαρχία του ελληνικού έθνους, του ελληνικού κράτους, της μικροαστικής τάξης, της ετεροσεξουαλικότητας, του αντρικού φύλου, της ορθόδοξης θρησκείας τόσο στις σχέσεις εντός των οποίων έχουμε βρεθεί όσο και στις σχέσεις που οικοδομούμε εμείς οι ίδιοι/ιδιες. Την ίδια στιγμή, κρίνουμε ότι η σχετική αυτονομία των εξουσιών αυτών συνοδεύεται με τη συνάρθρωσή τους: η αρρενωπότητα συναρμόζεται με την ελληνικότητα, η μικροαστική τάξη με την αντρικότητα, η σεξουαλικότητα με την κρατικότητα, η επιβλεψη με την κυριαρχία του φύλου, οι αντρες προκειμένων να κριθήνων ως άξιοι συνεγειτές, ενός περιφραγμένου, ορθολόγου αποδεικνύντος καθημερινά την αξία της κανονιστικής της αρρενωπότητας. Όσες και δούσι δεν υπομορφώνονται στα παραπάνω πρότυπα προβίδιαν την πατρίδα της, λησμονή της αρετές τη φύλω της.

Αυτές οι συζητήσεις στο εσωτερικό μας εμπλουτίστηκαν από την έκδοση τριών σημαντικών κειμένων που συνεισέφεραν στην κουβέντα μας για τη διαθεματικότητα: του "A method in our madness" στο Έθνος, φύλο και γυναικεία κινήματα στην ελλάδα, 1880-1949 από το fight back!/antifa negative καθώς και των "Για τη διαθεματικότητα στους αγώνες, στις αντιστάσεις και στις σχέσεις εξουσίας" και "Κάποτε στην Κολωνία" από το πρώτο τεύχος του περιοδικού Waves. Αυτά τα τρία κείμενα μας βοήθησαν να εντάξουμε το ρόλο του κράτους ως μορφή/ δεσμού κοινωνικής οργάνωσης σε μια πολιτική ματιά που αφενός χρησιμοποιεί το εργαλείο της ιστορίας αφετέρου κεντράρει στην καταπίεση και τον αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, στη συγκρότηση των επιθυμιών των υποκειμένων και στη διαχείριση των πληθυσμών που εντάσσονται στην εθνοκρατική επικράτεια.

Με δυο λόγια, η εναντίωσή μας στο ελληνικό έθνος, στην ελληνική αρρενωπότητα, στην ταξική εκμετάλλευση ως στοχοποίηση των ξένων εντάσσονται στη σημερινή ιστορική συγκυρία. Η αντιπαράθεση

Ως πατέρας, το έθνος, έχει σώμα αρρενωπό. Πειθαρχεί, προτατεί, και θυσίασται με ανόρα στο δνούν της πατρίδος. Και ως μητέρα, το έθνος, έχει σώμα θηλυκό. Πρέπει να προτατείτε, να πειθαρχήσετε, να παραμείνετε αρρενωπό στο αναπαραγωγικό της καθηκοντά να γεννά έλληνες.

Αφριχόδεις σαν την παραπάνω, δεν αποτελύν μονάχα ρητορικά χήματα κανά νοήματος, αλλά αναπόταστο κομμάτι εθνικών Λόγων πειρήσσεις πρεγματικά πάνω στα εμπλεκόμενα σώματα, ιδιαίτερα στα γυναικεία. Η εμπειρία της αλκηνής γυναικίας ταυτίζεται με την μητρότητα, η αναπαραγωγικότητά της καθίσταται ζήτημα εθνικό ενδιαφέροντος, και ως εκ τέτος το σώμα της βρίσκεται υπό συνεχή επιβλεψη. Την ίδια στιγμή, οι αντρες προκειμένων να κριθήνων ως άξιοι συνεγειτές, ενός περιφραγμένου, ορθολόγου αποδεικνύντος καθημερινά την αξία της κανονιστικής της αρρενωπότητας. Όσες και δούσι δεν υπομορφώνονται στα παραπάνω πρότυπα προβίδιαν την πατρίδα της, λησμονή της αρετές τη φύλω της.

Αφριχόδεις σαν την παραπάνω, μας υπενθυμίζει πόσο ασφυκτικός μέσα στο έθνος και την πατριαρχία και δεν μπορέμε πάρα για δηλώνουμε ευθύρεσδ;

Αντιπατριαρχικό- Αντεθνικό μπλοκ στη Βαλκανική Πορεία Αλληλεγγύης σάββατο- 10/3-12:00-καμάρα σουαρέ νουάρ

* Φωτιά στην Ελλάδα (μακεδόνικα).

περιλαμβάνει τους σχεδιασμούς του ελληνικού κράτους αλλά και την κυρίαρχη ιδεολογία (τόσο σε κινηματικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο) του πατριωτισμού –είτε με την αντι-ιμπεριαλιστική προβία είτε με την ανάπτυξη και τη σταθερότητα του ελληνικού κράτους ως όπλο εθνικής στρατηγικής. Η διαθεματικότητα είναι μια απόπειρα να χρησιμοποιήσουμε όλα τα παραπάνω πεδία των σχέσεων εξουσίας, συναρθρώνοντάς τα κάτω από το βλέμμα του πως έχουν συγκροτηθεί ιστορικά οι κυρίαρχες ταυτότητες/σχέσεις, το ελληνικό κράτος, ο ελληνικός λαός και οι σωτήρες του.

Σφαγές κι εθνοκαθάρσεις εδώ και δυο αιώνες/ σ' Εβραίους, Μουσουλμάνους και Σλαβομακεδόνες (Mladić)

Το ζήτημα με την ονομασία του κράτους της Μακεδονίας αναδεικνύει για μας δύο πτυχές της ζωής στην αυτοαποκαλούμενη ελληνική επικράτεια. Η πρώτη είναι η επιθετικότητα του ελληνικού κράτους, που εκφράζεται μέσω της αξιωσης αλλαγής του Μακεδονικού Συντάγματος. Η δεύτερη είναι το ελληνικό εθνικό συμφέρον ως ο τόπος από τον οποίο εκκινούν όλες οι 'πολιτικές δυνάμεις'[sic], ως η αδιαπραγμάτευτη βάση της οποιασδήποτε συζήτησης. Αν κοιτάξουμε αυτές τις δύο πτυχές μαζί, ως σύνθεση, θα διαπιστώσουμε ότι η εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους σχετίζεται άμεσα με την εσωτερική του ομοιογένεια. Αυτή η εθνική ομοιογένεια και συνοχή είναι το διακύβευμα του ελληνικού κράτους. Αφενός επειδή μόνο ο συνεκτικός εθνικός κορμός μπορεί να αποτελέσει εργαλείο για άσκηση επιθετικής εξωτερικής πολιτικής –όπως είναι οι απαιτήσεις από το κράτος της Μακεδονίας ως αντάλλαγμα δήθεν για να την επιτρέψει να ονομάζεται όπως το τελευταίο θέλει. Αφετέρου επειδή ο συνεκτικός εθνικός κορμός δεν αμφισβιτεί ποτέ τον πυρήνα της συγκρότησής του –την εθνική ιδεολογία, τα εθνικά συμφέροντα, το έθνος ως κοινότητα ήχια υπεράσπισης. Από την άλλη μεριά, ο συγκροτητικός για την ελληνική κοινωνία ρατσισμός απέναντι στους μετανάστες και τις 'ένες' έχει παρελθόν τόσο παλιό όσο και το ελληνικό κράτος. Η προσάρτηση των Νέων Χωρών στην παλιά ελλάδα και η επέκταση στα εδάφη της πρώην Οθωμανικής αυτοκρατορίας συνοδεύτηκε από την αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού. Εβραίοι, Τσάμποδες, Βλάχοι, Μουσουλμάνοι, «σλαβόφωνοι» αποτέλεσαν τους μειονοτικούς πληθυσμούς πάνω στους οποίους εφαρμόστηκαν οι εθνοκρατικές πολιτικές αποκλεισμού. Αυτές οι πολιτικές αλλαγής τοπωνυμίων, εξόντωσης, απαγόρευσης γλωσσών, σφαγών, αποκλεισμών από τη δημόσια σφαίρα, σχολικής εκπαίδευσης ως εξελληνισμού, δήμευσης περιουσιών συγκρότησαν τη μνήμη των μειονοτικών ομάδων και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο πρέπει να σβηστούν από την ελληνική ιστορία. [2]

Μ' αυτή την έννοια η σύσφιξη της εθνικής ομοιογένειας συνιστά ετοιμότητα/ προετοιμασία για αποδοχή του πολέμου στο όνομα του ελληνικού έθνους. Καθώς –ανεξάρτητα από το αν θα συμβεί κάτι τέτοιο– η σπουδαιότητα αυτής της προετοιμασίας είναι η σφυρηλάτηση του ελληνικού συμφέροντος και η περιφρούρηση όσων πρέπει οι πολίτες της ελλάδας να κάνουν· καθώς και όσων δεν πρέπει να κάνουν. Μ' αυτή την έννοια είναι επικινδυνή για το ελληνικό εθνικό συμφέρον αφενός η αναγνώριση πως υπάρχει μακεδονική γλώσσα (ως γλώσσα και όχι ως διάλεκτος) αφετέρου η αναγνώριση πως υπάρχει μακεδονική μειονότητα (εντός της ελληνικής επικράτειας). [3] Αυτή είναι και η αιτία για την οποία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα η στάση των κινηματικών συλλογικοτήτων τόσο απέναντι στην εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους όσο και απέναντι στην αντιμεταναστευτική και αντι-μειονοτική στρατηγική του. Σ' αυτούς τους κόμβους εμφανίζεται η μετατόπιση και η εθνικοποίηση (του λόγου, των πρακτικών) είτε η ριζοσπαστικοποίηση.

Μ' αυτή την έννοια είναι κεντρική σημασίας ο ρόλος του ελληνικού κράτους στις τρεις χρονιές-σταθμούς για το 'μακεδονικό', το 1992, το 2008 και το 2018. Του ελληνικού κράτους όχι σαν ένα μοχθηρό μαριονετοπάικτη, αλλά σαν ένα δίκτυο σχέσεων, έναν παγιωμένο ιστορικάτροπο οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων που περιλαμβάνει το εθνικό ποίμνιο και την ίδια στιγμή συγκροτεί το μηχανισμό προς τον οποίο απευθύνεται το εθνικό κοινωνικό σώμα τα αιτήματά του. Επιπλέον, κεντρική σημασία αποκτά το ελληνικό έθνος –όχι ως μια από-τα-πάνω επιβεβλημένη κοινότητα– αλλά ως ένα πολιτικά κυρίαρχο περιεχόμενο των κοινωνικών σχέσεων. Η υποχρεωτική συμμετοχή των μαθητ(ρ)ών στα συλλαλητήρια και τα δωρεάν ΚΤΕΛ του 1992· οι δηλώσεις για την «σταθερότητα του ελληνικού παράγοντα στα Βαλκάνια» το 2008· η διοργάνωση των συλλαλητηρίων από 'αθλήτριες πολεμικών τεχνών' το 2018· όλα αυτά τα (φαινομενικά ή και όχι) διαφορετικά υποκείμενα οργανώθηκαν με κοινή κατεύθυνση σε όλες τις περιπτώσεις. Αυτή η κατεύθυνση είναι η σύμπλευση του εθνικού κορμού με το ελληνικό κράτος, η αλληλοϋποστήριξη τους σε επίπεδο άσκησης εξωτερικής πολιτικής και απαίτησης για εθνική συνοχή. Την ίδια στιγμή το ελληνικό κράτος χρησιμοποιεί το εργαλείο της εθνικής ομοιογένειας ως όπλο για επιθετική εξωτερική πολιτική. [4] Έχοντας στραμμένο το βλέμμα του στην αποσταθεροποίηση των γειτονικών κρατών και την ανάδειξη του ίδιου ως πυλώνα σταθερότητας στις περιοχές των Βαλκανίων και της νοτιοανατολικής Μεσογείου. Και από αυτή την άποψη, έχει πάρει το μάθημά του από την ιστορία των Βαλκανίων: η απαίτηση για αλλαγή συντάγματος εκκινεί από την επίδιωξη να δημιουργηθούν τριγμοί στο εσωτερικό της Μακεδονίας· τριγμοί που θα στηρίζονται στην εθνική ανομοιογένεια της Μακεδονίας, λόγω της ισχυρής μειονότητας Αλβανών.

Μια αναλαμπή μες στο σκοτάδι; (Undoing a Luciferian Towers)

Με βάση όσα έχουμε γράψει παραπάνω, το κάλεσμα που μας απεύθυνε το σουαρέ νουάρ μας βρήκε σύμφωνους/σύμφωνες σε τέσσερα θεσικά σημεία: (1) στην αναγκαιότητα κριτικής συγκεκριμένα στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό· (2) στην αναγκαιότητα σύνδεσης του αντισεξισμού με τον αντιεθνικισμό –καθώς το ελληνικό έθνος συναρθρώνεται με συγκεκριμένο τρόπο με την κυριαρχία της αντρικής έμφυλης ταυτότητας· (3) στην αναγκαιότητα δήλωσης με διακριτό τρόπο των παραπάνω περιεχομένων μέσω της δημιουργίας ενός μπλοκ που θα συνόδευε αυτά τα περιεχόμενα με μια συγκεκριμένη οργανωτική μορφή· και (4) στην αναγκαιότητα να εκφέρεται λόγος ενάντια στον αντισημιτισμό και τις αντι-ιμπεριαλιστικές (βλ. αριστεροπατριωτικές) αντιλήψεις. Επιπλέον, εκτός από όλα τα παραπάνω περιεχόμενα, μας άρεσε ιδιαίτερα ο τρόπος προσέγγισης–δηλαδή το γεγονός πως υπήρχε συντρόφισσα του σουαρέ νουάρ που ήρθε στην Αθήνα, βρεθήκαμε, κουβεντιάσαμε, πήραμε μια γεύση τόσο για το κινηματικό τοπίο της Θεσσαλονίκης (με κεντρική αναφορά στα της εν λόγω πορείας) όσο και για τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς που προέκυψαν εντός των τεσσάρων συλλογικοτήτων και των ατόμων που καλούσαν στο αντιπατριαρχικό–αντεθνικό μπλοκ. Το ίδιο συναίσθημα προέκυψε και κατά τη διάρκεια της πορείας, καθώς συμμετείχαμε στη δημιουργία ενός μπλοκ με δυναμικό παλμό (σπρέι, συνθήματα, αυτοκόλλητα), με συνθηματολογία που αντανακλούσε τις πολιτικές μας συμφωνίες, με οργάνωση στο δρόμο που προσπάθησε να αντιπαρατεθεί στην κυριαρχη μάτσο κουλτούρα. Η επιδίωξη (και πραγματοποίηση) ενός μπλοκ που έγινε το βράδυ της πορείας μας άρεσε πολύ σαν πρακτική και χαρήκαμε ιδιαίτερως που είχε προβλεφθεί εξαρχής.

‘Ο,τι και να λένε κράτος και ναζί/ υπάρχει μειονότητα μακεδονική (The sad mafioso)

Ποιο είναι όμως το πολιτικό-κινηματικό περιβάλλον εντός του οποίου έγινε η συγκεκριμένη διαδήλωση στη Θεσσαλονίκη; [5] Θα ξεκινήσουμε με αυτό που μας έκανε μια κάποια εντύπωση: οι αναφορές στο κράτος της Μακεδονίας ως «Σκόπια», «ΠΓΔΜ», «γειτονικό κράτος». Οι αναφορές αυτές είναι σημαντικές ακριβώς επειδή δείχνουν την περαιτέρω εθνικοποίηση όλου του κοινωνικού σχηματισμού –άρα και των κινηματικών του απολήξεων. Με το να εξορίζονται από τα κείμενα και τις αφίσες οι όροι «Μακεδονία» και «Μακεδόνες», οι έλληνες ριζοσπάστες αφενός αρνούνται στους τελευταίους το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό αφετέρου αρνούνται την ύπαρξη της μακεδονικής μειονότητας στην ελλάδα. Δείχνουν δηλαδή, ότι η κριτική που δεν είναι συγκεκριμένη, αλλά επιμελώς αφαιρετική και αφορημένη οδηγεί στη συμπόρευση με τον εθνικό κορμό. Δείχνουν ότι ολόκληρο το πολιτικό φάσμα έχει κοινά εργαλεία και μιλάει κοινή γλώσσα. Η αφορημένη κριτική σε όλα τα έθνη έχει ως συνέπεια να χάνονται όλες οι ιδιαιτερότητες του να επιδιώκουμε να είμαστε εσωτερικός εχθρός του έθνους-κράτους μας και αντικαθίστανται από την άποψη περί ίσων αποστάσεων.

Αυτή η εξίσωση Μακεδονικού και ελληνικού εθνικισμού επιδιώκει να συσκοτίσει την ένταση των ελληνικών αλυτρωτικών βλέψεων στα Βαλκανία, από τη σύσταση του ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα και ταυτίζει το δικαίωμα των Μακεδόνων για αυτοπροσδιορισμό με το αίτημα του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού για μακεδονία μία και ελληνική. Αυτό εξηγεί και το ότι στην αντίστοιχη πορεία στην Αθήνα (17.03.2018) όταν φωνάχτηκε το σύνθημα «Ο,τι και να λένε κράτος και ναζί/ υπάρχει μειονότητα μακεδονική» ακούστηκε από τη μεριά κάποιων εκ των διοργανωτών ότι δεν μπορούμε να αναφερόμαστε σε μακεδονική μειονότητα επειδή σιγοντάρουμε τον εθνικισμό του-κράτους-χωρίς-όνομα· ενώ συγκροτητική της πορείας άποψη ήταν η εναντίωση σε όλους τους εθνικισμούς. Εμείς, με τη σειρά μας, αναρωτιόμαστε: δεν είναι σύμπλευση με τον δικό μας, τον ελληνικό εθνικισμό η μη αναγνώριση της ύπαρξης μακεδονικής μειονότητας; Δεν είναι έμπρακτη επικύρωση όσων υποστηρίζουν εδώ και δεκαετίες το ελληνικό κράτος, οι φασίστες, οι ‘παραμακεδονικές ενώσεις’; Και την ίδια στιγμή, δεν δείχνουν σε έναν ελάχιστο αριθμητικά μειονοτικό πληθυσμό ότι ακόμη και οι ριζοσπάστες αυτού του τόπου είναι αναμφίβολα έλληνες πατριώτες;

Την ίδια στιγμή χρησιμοποιείται το επιχείρημα ότι όσοι μιλούν για μακεδονική μειονότητα προωθούν τα υπεριαλιστικά συμφέροντα του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια· αποδεικνύοντας για άλλη μια φορά ότι ο αντι-υπεριαλισμός τους δεν είναι τίποτα παραπάνω από συγκαλυμμένος αριστερός πατριωτισμός-εθνικισμός: [6] Ο αλυτρωτισμός-των-άλλων και η πατριδοκαπηλία είναι οι λέξεις-κλειδί στην άποψη αυτή. [7] Ποιος είναι, ωστόσο, αυτός που έχει τη δυνατότητα να ονομάζει κάποιον άλλο ‘πατριδοκάπολο’ και να ανησυχεί για τον αλυτρωτισμό μιας άλλης χώρας; Από ποια θέση μιλάει; Από τη θέση αυτού που έχει υιοθετήσει το κρατικό βλέμμα· με την έννοια πως έχει τη δυνατότητα να κοιτάζει από μια θέση έξω και πάνω από τις συγκρούσεις. Αυτός που έχει κρατικό βλέμμα είναι αυτός που έχει συνολική αντίληψη των συμφερόντων του έθνους-κράτους. Η εμπιστοσύνη, δε, που ζητά να του δείξει «ο λαός» πρέπει να αντληθεί ακριβώς από αυτή την επίδειξη της σκοπιάς του συνολικού εθνοκρατικού συμφέροντος. Εξάλλου, είναι εξίσου εμφανές ότι με τη χρήση αυτής της λέξης οι ελαρ υπαινίσσονται ότι υπάρχει ένας άλλος πατριωτισμός, αγνός και φιλολαϊκός που θα είναι

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Το κείμενο αποτελεί συνέχεια ενός διαλόγου στα πλαίσια της εκδήλωσης με τίτλο «Το 1992 είναι πια μακριά. Ο εθνικισμός ως έκφραση της κρίσης στη σχέση κράτους και λαού» που έλαβε χώρα στην κατάληψη Πραποπούλου στις 03.03.2018.

[2] «Καταλαβαίνουμε πολύ καλά, λοιπόν, ότι η (θεωρούμενη) ανυπαρξία μειονότητών στην ελλάδα είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για να αρνούνται οι έλληνες το ρατσισμό τους. Η απάλεψη της μνήμης των πολιτικών περιφρωτοποίησης και αποκλεισμού [των εθνικών μειονοτήτων] είναι απαιτούμενη προκειμένου [σήμερα] να εφαρμόζονται πολιτικές εναντίον των μεταναστ(ριών) και λειτουργούν και επικουρικά για την εθνική συσπείρωση του ‘λαού’.» Στο κείμενο “γνωριμία με το inter*app”, 0151 τχ 11, σελ. 33.

[3] ‘Όπως έχει γραφτεί σε παλιότερο κείμενο στο 0151, «μας ενδιαφέρει το θέμα του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού των μακεδόνων, καταρχήν γιατί τους απαγορεύεται από το ελληνικό κράτος. Κυρίως, όμως, γιατί η επιμονή τους να αρνούνται να ξεχάσουν την εθνοτική διαφορετικότητά τους ραγίζει τον μύθο της εθνικής ομοιογένειας που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του ελληνικού εθνικισμού. Και δεν είναι κάποιο ριζοσπαστικό στοιχείο αυτής της διεκδίκησης που μας έλκει. Άλλα αυτό που γίνεται ορατό από την στάση του ελληνικού κράτους να αρνείται ακόμα και την ύπαρξη μακεδονικής μειονότητας δείχνει τον απόλυτα περιφρουρημένο τρόπο που αυτό το κράτος ορίζει την ομοιογένεια και την συνέχεια του εθνικού του ονείρου κι αυτό πιστεύουμε είναι με τη σειρά του θέμα διερεύνησης για έναν σύγχρονο αντιφασισμό’. Στο «Ελλάς, πλήρωνε και μη μιλάς: συνέντευξη με τον Παύλο Βοσκόπουλο για το ‘μακεδονικό’, 0151, τχ. 2, σελ. 26.

[4] Για τις μετατοπίσεις του ελληνικού κράτους σε σχέση με τη μακεδονική γλώσσα –την αρχική της αναγνώριση ως απυκήματος– και με τη φυλετικοποίηση των Μακεδόνων –ως όμοιων με τους ‘αρχαίους Μακεδόνες’ [sic]– βλ. «Σχεδιάγραμμα για τη συζήτηση για το μακεδονικό (η ελληνική ιστορία πολέμου)», 0151, τχ. 13, σελ. 9.

[5] Δεν θα σχολίασουμε στην επιλογή πολλών συλλογικοτήτων να εστιάσουν στον εμπραμό από φασίστες της κατάληψης Libertatia στη Θεσσαλονίκη επειδή κρίνουμε ότι –αν και πολύ σημαντικός– μεταποτίζει το πεδίο της συζήτησης από τον ελληνικό εθνικισμό σε μια υπεράσπιση των καταλήψεων ως αντιεξουσιαστικής πρακτικής.

[6] Συζητώντας σχετικά με τη γενεαλογία των πολιτικών αντιλήψεων που εστιάζουν στον ‘ένοιο παράγοντα’ [sic], άρα στην εξαρτημένη φύση του ελληνικού κεφαλαίου και στην (επί της ουδιάς) προδοτική στάση του ελληνικού κράτους που σέασμε πάνω στην μπροστούρα Βαλκάνια: ανάμεσα στο παρελθόν και τη νέα τάχη (Convoy, 1993, Αθήνα). Οι συγγραφείς της μας λένε πως η δημιουργία ενός κράτους με το όνομα Μακεδονία θα εξασθενίσει την ελλάδα, λόγω του ότι θα την αποκόψει από τη σερβία –και παράλληλα το νέο κράτος θα είναι μια μαριονέτα στα χέρια των υπεριαλιστών. «Το ζήτημα της αναγνώρισης του κράτους των Σκοπίων [sic] από την ΕΟΚ και με ποια ονομασία, αποτελεί βασικό στοιχείο της επιδικόμενης αποσταθεροποίησης στην Ελλάδα» (σελ. 25). Συνεχίζουν υποστηρίζοντας πως δεν θα πάρουν θέση για το ζήτημα του σονόματος: «αφετηρία για τη στάση μας αυτή αποτελεί το γεγονός ότι δεν υπάρχει κανείς αγώνας κανενάς μακεδονικού λαού που να διεκδικεί ανεξαρτησία και κυριαρχία, όπως οι Κούρδοι στην Τουρκία και οι Παλαιστίνιοι. Την ευαισθητοποίηση για την ‘ολαβομακεδονική μειονότητα’ και τα δικαιώματά της την αφήνουμε στην επίσημη βορειοαμερικανική πολιτική» (ό.π.). Η κινηματική συμπόρευση με το ελληνικό κράτος, δηλαδή, έχει παρελθόν· το ίδιο και η αναζήτηση λαών για αλληλεγγύη. Λέτε αυτά –ο τριτοκοσμόδ, οι θεωρίες της εξάρτησης και η αορατοποίηση των ελληνικών συμφερόντων– να συνδέονται;

[7] Ενδεικτικά βλ. τις δηλώσεις του γ.γ. του Κ.Κ.Ε. “Κουτσούμπας: Όχι σε ένταξη της πΔΓΜ στο ΝΑΤΟ” στο στον ιστότοπο του news247 και το κείμενο της Κόκκινης Γραμμής με τίτλο «Έξω το ΝΑΤΟ από τα Βαλκάνια (Σχετικά με το ‘Μακεδονικό’)».

Φωτογραφία από την 'απόβαση των νεοναζί' στα Προπύλαια στο αθηναϊκό συλλαλητήριο (02/2018)

Με αφορμή το παραπάνω σύνθημα θα κάνουμε μια μικρή παρένθεση για τα κομμάτια του κινηματικού λόγου που αναγνώρισαν το μακεδονικό έθνος και κατ' επέκταση την εγχώρια μειονότητα με το όνομα της. Για την αναγνώριση αυτή προϋποτίθεται η ριζοσπαστικοποίηση της μειονότητας: μόνο δηλαδή εάν αυτοί αποδείχουν την επαναστατικότητα τους μέσα από τα στενά ορισμένα κριτήρια που βάζουν οι ελαν/ελαρ. Έτσι, το Ουράνιο Τόξο και άλλες προσπάθειες της μειονότητας, περνούν απαρατήρητα ή ακόμα ακόμα δέχονται επίθεση ως «θεσμικοί». Αξίζει τώρα να παρατηρήσουμε το πώς το εν λόγω σύνθημα πέρασε με τόση ευκολία στην άλλη πλευρά. Δεν μας κάνει εντύπωση. Το σύνθημα αποπνέει έναν φετιχοποιημένο αντικαπιταλισμό που δεν επιτίθεται στο ντόπιο εδαφικοποιημένο κεφάλαιο άλλα τοπιθετεί τον εχθρό μόνο στο διεθνοποιημένο, παρασιτικό, κάνοντας έτσι μια διάκριση 'καλού' και 'κακού' κεφαλαίου· και ξέρουμε πολύ καλά ποιους έχουν στο μυαλό τους οι Έλληνες όταν μιλάνε για 'κακό' κεφάλαιο. Το αποτέλεσμα είναι το σύνθημα να 'αγκαλιάζεται' από πατριώτες και φασίστες. Δεν είναι όμως μόνο αυτό. Το σύνθημα δεν καταφέρνει να βάλει ριπά στα στόχαστρα τον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Ο εχθρός είναι στα υπουργεία, στους "από τα πάνω", κάπου έξω από εμάς, καταφέρνοντας έτσι να ξεπλύνει τον διάχυτο εθνικισμό και ρατσισμό της ελληνικής κοινωνίας. Οπότε δύο σβούματα, μια σβάστιγκα και έτοιμο!

καλύτερο όχημα για να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της ελληνικής εργατικής τάξης· πάντα εις βάρος των μειονοτήτων και των μεταναστών λέμε εμείς. [8]

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν οι στιγμές που ο πατριωτισμός αυτός παίρνει την μορφή ενός κινηματικού δονκικοτισμού. Η δυσκολία της ελληνικής πρωτοπορίας να διαχωρίσει ριπά την σχέση της με τον εθνικό κορμό εκκινεί από το ότι βλέπουν στον "κόσμο των συλλαλητηρίων" ένα εν δυνάμει επαναστατικό υποκείμενο, αλλά παραστρατημένο, το οποίο αυτοί φυσικά πρέπει να σώσουν. Έτσι αντιμετωπίζουν τον ελληνικό εθνικισμό και ρατσισμό σαν να είναι απλά μια άποψη ανάμεσα σε άλλες, η οποία δεν περιέχει καμία υλικότητα, παραγνωρίζοντας την συνεχή καταπίεση της μακεδονικής μειονότητας και τον αγώνα της για επιβίωση και ορατότητα. Την ίδια στιγμή, οι συγγραφείς των παραπάνω απόψεων δεν βλέπουν αλυτρωτισμό στους έλληνες. Ούτε στο ελληνικό σύνταγμα. Αυτό που τους νοιάζει, αυτό που επιδιώκουν, είναι να ασκήσουν εξωτερική πολιτική – κάτι που εκ των πραγμάτων μόνο ένα έθνος κράτος μπορεί να κάνει. [9]

Συμπεράσματα κι ένα οργανωτικό ερώτημα

(Moya / Dead Metheny)

Από όλα τα παραπάνω, βγάλαμε μερικά συμπεράσματα για αντιφασιστική δράση –από αυτόνομη αντεθνική σκοπιά. Το πρώτο είναι ότι το ελληνικό έθνος είναι το υλικό σύνταγμα των κοινωνικών σχέσεων στον τόπο αυτό. Είναι πολιτικά κυρίαρχο και οργανώνει με ρατσιστικό/ σεξιστικό/ ταξικό τρόπο την κοινωνική ζωή και τα υποκείμενα που ζουν εδώ. Ως εκ τούτου συνιστά τη βάση συζήτησης όλων –και των εκσυγχρονιστών/ προοδευτικών και των ακροδεξιών φωνών– παρουσιαζόμενο ως ένας Ιανός που ενοποιεί φαινομενικά αντίθετες (σ)τάσεις. Μέσω της συγκρότησης του εθνικού συμφέροντος λειτουργεί ως ένας κόμβος που συνδέει πράγματα τα οποία μέχρι πρότινος εμφανίζονταν αντιπαρατίθεμενα. Συνεπώς προκειμένου να αντιπαρατεθούμε με το ελληνικό έθνος, το κυρίαρχο εδώ, κρίνουμε χρήσιμη τη μετατόπιση της έννοιας του αντεθνικού: από το αφηρημένο ενάντια-σε-όλα-τα-έθνη στο συγκεκριμένο ανθελληνικό. [10] Μια μετατόπιση που μας προφυλάσσει από το να κάνουμε (ως κίνημα) εξωτερική πολιτική.

Το δεύτερο είναι η εστίαση στην σύνδεση του λαού με το κράτος. Εμείς βλέπουμε μια οργανωτική ενότητα μεταξύ του ελληνικού έθνους και του κράτους του. Στην ελλάδα αυτή η οργανική ενότητα κτίζεται πάνω σε κάποιες θεωρούμενες ως ελληνικές ιδιαιτερότητες: ο πολιτισμός και η εθνικοποίηση της αντίστασης είναι δύο σταθερές δύθιμες ιδιαιτερότητες. Κι αν στη φυλετικοποιημένη αντιληψη του ελληνικού ρατσισμού φαίνεται να είναι περισσότερο προσβάσιμη η κριτική, η αντίσταση ως τόπος αναγέννησης του έθνους δυσκολεύει την κατάσταση. Η αντίσταση απέναντι στις εξωτερικές απειλές ως η ουσία της ελληνικότητας είναι ένα σχήμα που μπορεί να υποσχεθεί αφενός «διάλογο με τα κινήματα» αφετέρου λαμπρές κρατικές χρήσεις –οι αγανακτισμένοι και οι πλατείες το 2011, καθώς και το δημοψήφισμα του 2015 είναι δύο τέτοια παραδείγματα. Και γι' αυτό χρειάζεται να το αντιμετωπίσουμε.

Το τρίτο είναι η επικέντρωση στη συνάρθρωση του ελληνικού έθνους με το φύλο. Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από το εξής

ερώτημα: Τι σημαίνει η προετοιμασία για πόλεμο; Σημαίνει ένταση των κανονιστικών προτύπων θηλυκότητας και αρρενωπότητας. Σημαίνει προσπάθεια για έλεγχο της βιολογικής αναπαραγωγής τόσο των ελληνίδων όσο και των εθνικά 'άλλων' γυναικών (μεταναστριών, Ρομνί). Με διαφορετικό φυσικά πρόσημο καθώς για τις ελληνίδες η ανατροφή των παιδιών είναι ευχή και υποχρέωση, το εθνικό τους καθήκον· ενώ αντίθετα για τις Ρομνί και τις μετανάστριες είναι απευκταίο να φέρνουν παιδιά στον (ελληνικό) κόσμο. Σημαίνει υποτίμηση της ζωής των γυναικών και ταυτόχρονη υποτίμηση της θεωρούμενης 'γυναικείας' εργασίας –και εντός του σπιτιού και στα λεγόμενα «επαγγέλματα αναπαραγωγής». Σημαίνει τεχνικές απαγόρευσης των εκτρώσεων και πειθάρχησης μέσω του επιστημονικού λόγου ή/και της βίας στο πρότυπο της μη προκλητικότητας. Σημαίνει ένταση των εθνικά πατριαρχικών προσταγών. [11]

Το τέταρτο συμπέρασμά μας είναι η αχροταία της κριτικής του πόσο 'συνεπείς' είναι οι εθνικιστές. Το να εγκαλούνται οι ρατσιστές πως δεν είναι πραγματικά τέτοιοι επειδή όταν τους συμφέρει «πηγάίνουν στα καζίνο, τα πορνεία, τα βενζινάδικα, τα εμπορικά κέντρα μέχρι και στα οδοντιατρεία της Μακεδονίας για να κερδίσουν ότι μπορούν από τα "καλά" της ελεύθερης αγοράς και των φτηνών τιμών» [12] συσκοτίζει τόσο το ότι ο ρατσισμός έχει υλικότητα όσο και το ότι η οικονομική επέκταση, ο σεξοτουρισμός στις πόλεις του κράτους της Μακεδονίας, προϋποθέτουν την υποτίμηση των Μακεδόνων. Προϋποθέτουν, δηλαδή, το ρατσισμό και το σεξισμό απέναντι στους Μακεδόνες και τις Μακεδόνισσες ως εθνικά 'άλλους'/άλλες'.

Για τόλειος κρατήσαμε ένα οργανωτικό ερώτημα που εκκινεί τόσο από όσα εκθέσαμε παραπάνω όσο και από τη συμμετοχή μας στην πορεία της 10/3. Και είναι ένα ερώτημα που το θεωρούμε σημαντικό, επειδή κρίνουμε ότι κάθε πολιτική άποψη είναι ταυτόχρονα και μια πρόταση για πολιτική δράση/παρέμβαση. Καταρχήν να ξεκαθαρίσουμε ότι αν δεν υπήρχε το κάλεσμα για ένα μπλοκ με αντεθνικό-αντιπατριαρχικό περιεχόμενο αρκετοί από μας δεν θα είχαν ανέβει. Αυτό που μας απασχολεί εδώ είναι η σχέση μας με τον ευρύτερο α/α/α χώρο με την πλειοψηφία του οποίου –για λόγους που εκτέθηκαν παραπάνω– νιώθουμε ότι μας χωρίζει μια τεράστια απόσταση. Μέσα λοιπόν στη συγκυρία αυτή βλέπουμε ότι υπάρχει η ανάγκη μιας επανανοματοδότησης σχετικά με το ιορίζουμε ως αντιφασισμό αλλά και αμφισθήτησης της "φαντασιακής κοινότητας" του 'χώρου' –κοινότητα που οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο με έκπτωση των περιεχομένων που εμείς θέτουμε. Το ερώτημα που καταθέτουμε, το οποίο μας ανέκυψε όταν γυρίσαμε στην Αθήνα, είναι πως θα μπορούσαν να συγκροτηθούν σταθερές σχέσεις μεταξύ των συλλογικοτήτων άλλα και των ατόμων που συμμετείχαν στο μπλοκ, τέτοιες που να τους παρέχουν μια σχετική αυτονομία από τον υπόλοιπο 'χώρο' όταν και εφόσον αυτό είναι αναγκαίο.

ανθελληνική πρωτοβουλία από το *for an intersectional * approach*

07/2018

ΥΓ. Χωρίς τη συντροφική συμβολή των τζ., ιτ, ν. και η-δ. το κείμενο αυτό θα ήταν πολύ ελλιπές.

[8] Η δική μας εκτενής συμβολή στην κριτική του αντι-ιμπεριαλισμού ως αριστερότροφου πατριωτισμού βρίσκεται στο "ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ" το ελληνικό, όχι το άλλο... (εμείς, Αυτό και ο όψιμος αντι-ιμπεριαλισμός", 0151, τχ. 5, σελ. 34-35).

[9] Φωτεινές εξαιρέσεις στη συγκυρία εκείνη, που στάθηκαν σε αρκετά ζητήματα που θίγονται και στο παρόν κείμενο ήταν: το κείμενο "Γειτονικό κράτος, αρχίζει από «Μ...» και τελειώνει σε «...ακεδονία». Πως το λένε;" από τον Όμιλο ανθελληνικών ερευνών «Μίρκα Γκίνοβα» (Θεσσαλονίκη), το έντυπο "Εί νγκρίστο!" της συνέλευσης ενάντια στο ελληνικό πανοπτικό *in-reverse* (Βόλος) και το "Κάλεσμα σε Αντιπατριαρχικό-Αντεθνικό Μπλοκ στην Βαλκανική Πορεία Αλληλεγγύης" της συλλογικότητας *σουλαρέ νουάρ* (Θεσσαλονίκη).

[10] «Ένας ικανός τρόπος να πολεμήσουμε αποτελεσματικά τον εθνικισμό είναι να τον δούμε σαν μια ενιαία ιστορία που ξεκινά από τα πρώτα ιμπεριαλιστικά βήματα του ελληνικού κράτους στο μεταίχμιο του εικοστού αιώνα και φτάνει μέχρι σήμερα. Σε όλη αυτή την ιστορική διαδρομή αν αναδείξουμε τις στιγμές βίαιης επιβολής, απαγορεύσεων αλλά και «εθνικών συμφωνιών» που έλαβαν χώρα σε όλο το φάσμα του πολιτικού πεδίου αλλά και της κοινωνίας θα ανακαλύψουμε πολλές ομοιότητες από περίοδο, τόσο στους εκάστοτε εθνικούς χειρισμούς όσο και στην εθνική επιχειρηματολογία.» Στο ««Ελλάς, πλήρωνε και μη μιλάς!»: συνέντευξη με τον Παύλο Βοσκόπουλο για το 'μακεδονικό', 0151, τχ. 2, σελ. 25.

[11] Για μια συλλογική άποψη που επικεντρώνεται στη νοματοδότηση και τις συνέπειες της εθνικής συνοχής για τις γυναίκες, βλ. "Ο πόλεμος είναι παντού: σκέψεις με αφορμή τα μακεδονικά συλλαλητήρια", τηγάδα, τχ. 20, σελ. 10-12.

[12] Απόσπασμα από την μπροσσόρα "Κάποιες σημειώσεις με αφορμή το 'Μακεδονικό'" της Συλλογικότητας αναρχικών από τα Ανατολικά (Θεσσαλονίκη).